

УДК 378.176

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.69-3.31>**О. В. Хом'якова**кандидат культурології,
доцент кафедри мовної підготовки № 2
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна**О. С. Пономарьов**старший викладач кафедри гуманітарних наук
Національного фармацевтичного університету

ДО ПИТАННЯ ЩОДО КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

У статті розглядається питання про контроль знань іноземних студентів із російської та української мов, який є необхідним компонентом навчання студентів-нефілологів і дозволяє оцінити, наскільки вони просунулися у виконанні програми, як опанували робочу мову для отримання своєї майбутньої спеціальності.

Порушується питання ефективного контролю, який дозволяє не тільки оцінити діяльність іноземних учнів у навчальному процесі, визначити рівень володіння ними іноземною мовою, встановити відповідність між наміченими цілями й досягнутими результатами, а й визначити ступінь ефективності навчальної системи й, в разі необхідності, видозмінити її в бік поліпшення та оптимізації. Контроль та облік знань, умінь і навичок є необхідною умовою навчального процесу. Від ефективності організації та проведення контролю багато в чому залежить успішність роботи в кожній конкретній групі студентів. При комунікативно орієнтованому навчанні контроль зазвичай виконує дві основні функції – контрольну й навчальну. Здійснюючи власне контроль, викладач виявляє прогалини в засвоєнні студентами навчального матеріалу або факту несформованості тих чи інших умінь, потім проводить роботу по усуненню цих недоліків за допомогою варіювання стратегії навчання. Не менш важливою є і навчальна функція контролю, яка виражається у формуванні в студентів механізмів самоконтролю та самооцінки як факторів, що направляють і стимулюють їхню навчально-пізнавальну й комунікативну діяльність.

За думкою деяких методистів, однією з найпоширеніших за останнє десятиліття форм контролю є тестування. Воно не замінює, а доповнює традиційну систему перевірки знань, умінь і навичок. Тестування сприяє реалізації особистісного підходу до навчання, що дозволяє, своєю чергою, активізувати кожного студента. При застосуванні тестових вправ студент є активним суб'єктом діяльності. Він не може залишатися байдужим до діяльності та її мети. При активізації навчальної діяльності за допомогою тестових завдань у студентів з'являється зацікавленість у швидкому та якісному їх виконанні, виникає додаткова мотивація до навчання.

Відзначається, що кожному рівню та виду контролю повинні відповідати свої найбільш економічні й адекватні форми контролю, типи й види контрольних завдань. Для кожної стадії повинні бути розроблені свої критерії оцінки, які дозволяють об'єктивно оцінювати рівень мовної та комунікативної компетентності іноземних студентів.

Ключові слова: мовленнєва діяльність, мета навчання, контроль знань, умінь і навичок, тестові завдання, самоконтроль.

Постановка проблеми. У сучасній методиці питання про навчання мовленнєвої діяльності іноземною мовою тісно пов'язують з організацією адекватної системи контролю, яка б відповідала провідному принципу активної комунікації.

Відомо, що контроль знань, умінь і навичок при навчанні російської та української мови як іноземної є частиною педагогічного процесу. Контроль важливий насамперед для управління навчальним процесом, встановлення відповідності між визначеною метою та досягнутими результатами. Він дає викладачам можливість раціонально розподіляти час, необхідний для розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності, виявляти ефективність тих чи інших

прийомів навчання, а також вірно вибудувати програму на майбутнє згідно з кінцевими цілями навчання. Результати такої роботи є постійним психологічним стимулом для студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З позиції теорії мовленнєвої діяльності навчання мови як іноземної являє собою комплексний процес, який містить в собі навчання мовній системі (засобам навчання) і власне мовленнєву діяльність (діяльності навчання). Звідси випливає, що контроль у навчанні іноземних студентів мови повинен охоплювати як перевірку засвоєння мовного матеріалу, навичок володіння ним, так і контроль мовленнєвих умінь. Останній має

вирішальне значення для визначення успішності навчання та підвищення якості навчання, тому що перед студентами стоїть завдання практичного опанування мовою.

У методичній літературі під контролем розуміється не тільки виділення будь-яких якісних параметрів навчання, а й встановлення його кількісних характеристик. У такому випадку контроль – це не тільки визначення набутих учнями знань, умінь і навичок, а й матеріал для внесення змін у процес навчання.

Контроль, який, за А.Д. Сойниковою, «<...> дозволяє оцінити, наскільки учащиеся продвинулись в выполнении программы, как овладели рабочим языком для получения специальности» [1, с. 170], є необхідним компонентом комунікативної технології навчання мови студентів-нефілологів, починаючи з етапу передвузівської підготовки.

Налагоджена система контролю знань, навичок і умінь дозволяє об'єктивно оцінювати рівень мовної та комунікативної компетентності іноземних студентів [2, с. 158].

Контроль – поняття багатофункціональне, у ньому тісно переплітаються методичний, педагогічний, виховний, психологічний і багато інших аспектів. Він передбачає зворотний зв'язок в управлінні навчальною діяльністю.

Контроль та облік знань, умінь і навичок є необхідною умовою навчального процесу. Від ефективності організації та проведення контролю багато в чому залежить успішність роботи в конкретній групі учнів. При комунікативно орієнтованому навчанні контроль зазвичай виконує дві базові функції – контрольну й навчальну. Здійснюючи власне контроль, викладач виявляє прогалини в засвоєнні учнями навчального матеріалу або факту несформованості тих чи інших умінь, потім проводить роботу по усуненню цих недоліків за допомогою варіювання стратегії навчання. Не менш важлива й навчальна функція контролю, яка виражається у формуванні в учнів механізмів самоконтролю та самооцінки як факторів, що направляють і стимулюють їх навчально-пізнавальну та комунікативну діяльність [3].

Мета статті – проаналізувати наявні методи контролю знань студентів, а також можливості їх удосконалення; звернути увагу на особливості застосування комплексного оцінювання знань, що включає як інноваційні технології, так і традиційні форми контролю.

Виклад основного матеріалу. Найважливішим елементом комунікативної методики навчання є організація ефективної системи контролю. Ефективний контроль дозволяє не тільки оцінити діяльність іноземних учнів у навчальному процесі, визначити рівень володіння ними іноземною мовою, встановити відповідність між наміченою метою та досягнутими результатами, а й визна-

чити ступінь ефективності базової навчальної системи й, в разі необхідності, істотно видозмінити її в бік поліпшення та оптимізації.

Зміни, що відбуваються в сучасному суспільному житті, вимагають нових методів навчання, педагогічних технологій, що сприяють розвитку особистості, формуванню в майбутніх фахівців самостійного мислення, навички пошуку інформації, вміння ставити й вирішувати завдання, що виникають у професійній діяльності. Діагностика результатів навчання є обов'язковим компонентом освітнього процесу, що дозволяє викладачам і студентам оцінювати його ефективність.

Організація ефективної системи контролю є найважливішим елементом комунікативної методики навчання. Ефективний контроль дозволяє не тільки оцінити діяльність іноземних учнів у навчальному процесі, визначити рівень володіння ними іноземною мовою, встановити відповідність між встановленою метою та досягнутими результатами, а й визначити ступінь ефективності базової навчальної системи й, у разі необхідності, істотно видозмінити її в бік поліпшення та оптимізації.

Натепер у практиці навчального процесу багатьох закладів вищої освіти України контроль за видами поділяється на поточний, цикловий (поетапний, тематичний) і підсумковий (семестровий). Поточний контроль слугує для перевірки засвоєння норм мови – лексичних і граматичних. Цикловий (поетапний) контроль – це перевірка навичок і умінь в усіх видах мовленнєвої діяльності. Усі види контролю взаємопов'язані. Поточний і цикловий контроль крок за кроком готують студентів до виконання завдань і вимог семестрового контролю.

При складанні контрольних матеріалів різних рівнів слід керуватися наступними положеннями:

- контроль лексики, граматики, всіх видів мовленнєвої діяльності, починаючи зі стартового й закінчуючи підсумковим, не є самоціллю. Він є завершальною фазою діяльності студентів на певному етапі навчального процесу, завершення якої свідчить як про певний рівень сформованості мовленнєвих умінь і навичок, так і про ті труднощі, подолання яких необхідно врахувати на подальшому етапі опанування мови;

- завдання всіх контрольних перевірок, у тому числі тестових, є суворого системою, в якій вимоги, обсяг матеріалу й форми кожної наступної роботи формуються на основі попередньої, доповнюючи її на вищому рівні складності.

Першою формою контролю є стартовий контроль. Він передбачає контрольний зріз рівня знань, умінь і навичок іноземних студентів після навчання на підготовчому факультеті [4].

Усі після стартові форми контролю є лексико-граматичними контрольними роботами з традиційними й тестовими завданнями. На першому й другому курсах представлено по 6 контрольних

робіт (по 2 змістових та 1 підсумковій у кожному семестрі). Слід зазначити, що кожна контрольна робота складається на основі лексики за спеціальностями іноземних студентів (архітектура, будівництво, електротехніка, економіка, менеджмент, екологія, фармацевтика та інші).

Такий підхід вважається методично виправданим через те, що при опануванні іноземними студентами обраної спеціальності російською або українською мовою виникає проблема адекватної відповідності цілей навчання мови їх реальним комунікативним потребам. Результатом аналізу цих потреб у навчально-професійній сфері повинна бути концепція навчання спілкування, що передбачає високий відсоток практичності застосування знань і навичок, засвоєних на заняттях. Іншими словами, студентам повинен бути зрозумілий зв'язок досліджуваного інформативного й мовного матеріалу з потребами їхньої власної мовленнєвої діяльності в реальному мовному середовищі [5].

Поточний контроль здійснюється практично на кожному занятті й відбувається щоразу, коли студенти виконують мовленнєві вправи на відпрацьованому мовному матеріалі.

Кожний навчальний семестр розбитий на цикли (змістові модулі) тривалістю шість – вісім тижнів. Наприкінці останнього тижня кожного циклу після вивчення певних граматичних тем і закріплення лексики-граматичних умінь і навичок в читанні й аудіюванні здійснюється цикловий модульний контроль.

Підсумковий (семестровий) контроль у кінці кожного навчального семестру складає 40% за 100-бальною шкалою та разом із поточним і цикловим контролем визначає результат засвоєння студентами мовного матеріалу, навичок володіння ним, контроль мовленнєвих умінь.

Тестові й традиційні завдання цих контрольних робіт передбачають перевірку таких знань, умінь і навичок:

- знання загального й специфічного лексичного значення слів і вміння вживати їх у відповідних контекстах;
- знання лексичної сполучуваності слова з іншими словами;
- виконання додаткового дидактичного навантаження, можливого пошуку розв'язання поставленої задачі;
- введення в контекст заданої лексичної одиниці на основі множинного вибору;
- закріплення вживання лексичної одиниці в певній галузі мовних явищ у текстах з мови спеціальності;
- розуміння змісту тексту на смислового рівні.

Форми контролю залежать від об'єктів, які зумовлені цілями навчання. Однією з найпоширеніших за останнє десятиліття форм контролю

є тестування. Воно не замінює, а доповнює традиційну систему перевірки знань, умінь і навичок.

Тестування сприяє реалізації особистісного підходу до навчання, що дозволяє, своєю чергою, активізувати кожного учня. При застосуванні тестових вправ учень є активним суб'єктом діяльності. Він не може залишатися байдужим до діяльності та її мети. Психологи відзначають, що людина відчуває внутрішнє напруження, яке і є побудником дії. При активізації навчальної діяльності за допомогою тестових завдань у студентів з'являється зацікавленість у швидкому і якісному їх виконанні, виникає додаткова мотивація.

Слід зазначити, що завдання в тестовій формі як вид контролю, безперечно, більш технологічні в порівнянні з традиційними формами перевірки й мають ряд логічних, технологічних і семантичних переваг.

Тестовий контроль забезпечує насамперед об'єктивність результатів вимірювання знань, навичок та умінь учнів, великий ступінь надійності, відносну об'єктивність оцінювання, економію аудиторного часу, включення досить великого за змістом навчального матеріалу, економічність самої перевірки контрольних тестів за допомогою спеціальних трафаретів або ключів.

Таким чином, тестові матеріали, будучи економічною, цілеспрямованою та об'єктивною формою контролю безумовно сприяють формуванню комунікативної компетенції іноземних учнів передувальського етапу навчання – навичкам самооцінки й самоконтролю. Їх застосування на практиці дає можливість викладачеві здійснювати систематичний індивідуалізований контроль за засвоєнням базового мовного матеріалу, що підвищує ефективність навчання в цілому.

Для студента вищої школи великого значення набувають нині вміння самоконтролю. Самоконтроль, самоаналіз і самооцінка формують критичність мислення, адекватну самооцінку, позитивно впливають на розвиток рефлексії здібностей. Для самоконтролю студенти можуть використовувати тестування, перевірку знань за допомогою комп'ютера, авторецензування, виконання контрольних завдань із подальшим обговоренням результатів з викладачем та інші методи.

Висновки і пропозиції. Контроль знань студентів – досить складний і багатоплановий аналітичний процес. Його кінцева мета – своєчасне введення необхідних перетворень і коригувань у різні форми навчання. Адже від правильної організації контролю знань та умінь студентів багато в чому залежить якість підготовки майбутнього фахівця.

Удосконалення форм контролю як одного із засобів управління якістю процесу навчання допомагає іноземним студентам раціонально організувати навчальну діяльність із засвоєння мовного матеріалу й дає їм можливість брати активну участь як

у визначених сферах мовного спілкування українською або російською мовою, так і в області обміну інформацією в професійній сфері.

Список використаної літератури:

1. Сойникова А.Д. Контроль как составная часть коммуникативной технологии обучения РКИ студентов нефилологического профиля. *Вестник РУДН. Серия «Вопросы образования : языки и специальность»*. 2013. № 3. С. 170–174.
2. Алексеенко Т.Н. Система контроля по русскому языку иностранных студентов нефилологических специальностей продвинутого этапа обучения. *Русский язык и литература : проблемы изучения и преподавания* : сборник научных трудов. Киев, 2014. Вып. 8. С. 152–158.
3. Волчок Л.Н. Виды и формы контроля при обучении иностранных учащихся русскому языку.

Личность – слово – социум : материалы 6-ой Междунар. науч.-практ. конф., г. Минск, 19–20 апреля 2006 г. Ч. 2. Минск : Паркус плюс, 2006. 260 с.

4. Золотарева И.Н., Крутовая Л.Ф., Пономарев А.С., Хомякова О.В. Тестовые задания как средство стартового контроля по русскому языку для иностранных студентов. *Проблемы использования, изучения и преподавания русского языка в Украине*. Харьков : ХГТУСА, 2008.
5. Бондаренко В.В., Васенко Л.А. Факторы мотивации в процессе обучения иностранных студентов русскому языку в техническом вузе. *Вопросы совершенствования обучения (иностранному) языку как средству межнационального общения* : материалы республиканской научн.-метод. конф., г. Харьков, 14–16 мая 1991 г. Ч. I. Харьков : ХИИГХ, 1991. С. 11–12.

Khomyakova O., Ponomarov O. On the issue of controlling the knowledge of foreign students

This article discusses the issue of monitoring the knowledge of foreign students in Russian and Ukrainian, which is a necessary component of training non-philological students and allows them to assess how they have advanced in the implementation of the program, how they have mastered the working language for their future specialty.

The question of effective control is raised, which allows not only to evaluate the activities of foreign students in the educational process, to determine their level of proficiency in a foreign language, to establish a correspondence between the intended goals and the results achieved, but also to determine the degree of effectiveness of the training system and, if necessary, to modify it in the direction of improvement and optimization. Control and accounting of knowledge, skills and abilities is a necessary condition of the educational process. The effectiveness of the organization and control depends largely on the success of work in each specific group of students. In communication-oriented learning, control usually performs two main functions—controlling and training. Performing proper control, the teacher identifies gaps in the students' learning of educational material or the fact of non-conformation of certain skills, then works to eliminate these shortcomings by varying the learning strategy. No less important is the training function of control, which is expressed in the formation of students' self-control and self-assessment mechanisms as factors that guide and stimulate their educational, cognitive and communicative activities.

According to some methodologists, one of the most common forms of control over the past decade is testing. It does not replace, but complements the traditional system of checking knowledge, skills and abilities. Testing contributes to the implementation of a personal approach to learning, which in turn allows you to activate each student. When using test exercises, the student is a subject of activity. He cannot remain indifferent to the activity and its purpose. When students activate their learning activities with the help of test tasks, they become interested in their quick and high-quality performance, and there is additional motivation for learning.

It is noted that each level and type of control should correspond to its most economical and adequate forms of control, types and types of control tasks. Each stage should have its own assessment criteria that allow you to objectively assess the level of language and communication competence of foreign students.

Key words: *speech activity, the purpose of training, control of knowledge, skills and abilities, test tasks, self-control.*